

СУВОРОВА І.О.

Суворова Ірина Олександрівна, творча аспірантка кафедри оперної підготовки та музичної режисури Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, (Київ, Україна)

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-7365-2946>

ОПЕРА А. РУДНИЦЬКОГО
«АННА ЯРОСЛАВНА – КОРОЛЕВА ФРАНЦІЇ»
В ІСТОРИЧНІЙ ПАРАДИГМІ РЕЖИСЕРСЬКОГО
ПРОЧИТАННЯ ТВОРУ

Розглянуто феномен створення української опери на історичну тематику крізь призму соціокультурних викликів сьогодення. Проаналізовано різновекторний пласт літературних джерел, який зумовив потребу проведення комплексного міжгалузево-інтегративного дослідження у втіленні історичної монументальної опери в реаліях ХХІ століття. Окреслено мету дослідження, яка полягає у визначенні основних компонентів режисерської парадигми власної версії оперної вистави «Анна Ярославна – королева Франції» композитора А. Рудницького на підґрунті сучасних можливостей і досягнень світового музично-театрального мистецтва. Задля реалізації означеної мети: було експоновано особливості власного режисерського бачення вистави, здійснено порівняння головних концептуальних аспектів твору-оригіналу із задумом авторки дослідження; на базі сучасних взірців оперної режисури й тенденцій розвитку світового музичного театру сформовано власну режисерську модель оперної вистави як практичної складової творчого мистецького проєкту; проаналізовано синтез традиційних та інноваційних засобів художньої виразності у режисерських утіленнях оперних вистав на історичну тематику в Україні та світі з визначенням власних підходів гармонійного поєднання можливостей різних видів мистецтв у історичному інтерпретаційному аспекті. У результаті зіставлення композиторського задуму опери й режисерського бачення вистави було виявлено дотримання постановником основоположних концептуальних засад твору-оригіналу із застосуванням деяких купюр масових хорових і балетних сцен. Історичний аспект режисерського прочитання твору передбачає зосередження уваги глядача на вузлових мізансценах у кожній дії, що відповідають сюжетним колізіям, сприяють напруженню драматургії та вичерпному вирішенню конфлікту. Обґрунтовано інтерпретацію оперної вистави в історично-достовірному ключі зі взаємодією художніх засобів виразності різних видів мистецтв і сучасних наукових знань. Дотримано наукової новизни дослідження, що полягає у переосмисленні режисерських підходів до втілення історичної монументальної опери кінця 1960-х років в умовах театрального мистецтва ХХІ століття.

Ключові слова: Антін Рудницький, опера «Анна Ярославна – королева Франції», режисерська інтерпретація, режисура, сценографія оперної вистави, художнє рішення вистави, образ героїні.

Постановка проблеми. В умовах сучасного інтеграційного поступу нашої держави в європейський культурно-історичний простір особливо гостро постало питання усвідомлення національного надбання українського мистецтва як частки загальнолюдської позачасової спадщини. Але проблеми сьогодення змушують нас осягнути та переосмислити велику кількість протиріч у контексті пошуку нових сенсів сутності людського буття.

Історично склалося так, що в свідомості багатьох наших громадян поняття «Європа» і «культура» стали близькими за значенням. Можливість бути європейцями для українців означає наявність високого рівня життя і побуту, які останнім часом співвідносяться з високим рівнем матеріального забезпечення, суспільною консолідацією, екологічною безпекою. Сучасна європейська культура вважається основним цивілізаційним набутком різних часів і країн. Ця спадщина може розглядатися як джерело цінного досвіду задля реалізації міжнародних мистецьких проєктів українського музичного театру на тлі світових глобалізаційно-інтеграційних процесів. З іншого боку, цей досвід може містити вигідні для України умови інкорпорації до Європи, стимулюючи процеси внутрішнього розвитку національного музичного театру.

Головним чинником інтегрування України до європейського культурно-мистецького простору є взаємообмін і співпраця діячів різних країн у процесі реалізації міжнародних мистецьких заходів. Знаковою подією такого плану в галузі українського музичного театру стало втілення міжнародного оперного проєкту – постановки опери Антіна Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції», здійсненої 1995 року на сцені Національної опери України.

Особа Анни Ярославни – яскравий приклад започаткування франко-українських відносин ще на початку XI століття. Її батько Ярослав Мудрий зробив вагомий політико-культурний внесок у формування європейської цивілізації. Основною метою київського правителя було зміцнення династичних зв'язків із країнами Європи задля мирного існування й процвітання Київської Русі.

Феномен українського музичного театру виразно проявився при порівнянні двох визначних опер – «Анна Ярославна – королева Франції» А. Рудницького та «Сулейман і Роксолана, або Любов у гаремі» О. Костіна. Їх об'єднує невидимою лінією головна проблема – священне, сакральне призначення Жінки-королеви. Очевидним є факт спорідненості долі двох видатних жінок. Кожна відіграла вагому роль у розвитку, відповідно, Французької держави й Османської імперії, обидві вплинули на становлення європейської цивілізації. Ці фактори визначили провідну, завжди актуальну, проблематику статті: чи готова сучасна особистість виконувати високе призначення, не спотворюючи позачасових загальнолюдських цінностей, які допомагають суспільству вижити у складних, екстремальних умовах буття й спокусливого вибору між вічним і тлінним, духовним і матеріальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Режисерськими підходами до інтерпретації оперних творів у реаліях сьогодення опікувалися: І. Даць, П. Ільченко, О. Клековкін, М. Нестьєва, С. Шутько. І. Даць¹ розглянула формування режисерських компетентностей на оперному репертуарі в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського. С. Шутько² звернув увагу на основоположні засади музичної

¹ Даць, І. В., 2021. Концепт підготовки режисерів музичного театру в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4(52–53), сс.181–202.

² Шутько, С. М., 2022. Роль театрального костюма у створенні художнього образу оперної вистави. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4(56–57), сс.212–224.

режисури для розкриття авторського задуму твору та проблеми художньої цілісності оперної вистави в умовах пошуку шляхів оновлення музичного театру України. М. Нестьєва¹ окреслила необхідність співпраці режисера й диригента в художній інтерпретації оперної вистави задля її відповідності концептуальному баченню композитора. П. Ільченко² схарактеризував основні компоненти задуму вистави і визначив їхню послідовність у створенні режисерського концепту сценічного видовища. Структурний аналіз оперного твору в контексті режисерського задуму проаналізувала М. Черкашина-Губаренко³. О. Клековкін⁴ дослідив режисерський метод як основну складову теоретичної бази дослідження опусу композитора задля точного ідейно-тематичного аналізу.

Сценографічні аспекти в контексті вирішення пластично-просторового образу вистави розглянуті О. Ковальчук, Р. Никоненко, В. Пацуновим, С. Шутьком, К. Юдовою-Романовою. О. Ковальчук⁵ визначила основні процеси пошуку сценографічних рішень оперних спектаклів провідними театральними художниками Д. Лідером і М. Левицькою. К. Юдова-Романова⁶ підкреслила роль інноваційних технологій у формуванні художнього образу вистави. В. Пацунов⁷ відобразив аспект створення сценічних метафор засобами сценографічного мистецтва. С. Шутько⁸ визначив підпорядкування функціонального призначення костюма персонажа основній ідеї режисерського задуму.

Театралізоване вирішення хорових сцен у контексті складової пластично-просторового образу вистави розглянуто Н. Михайловою⁹ і Ю. Мостовою¹⁰. Р. Никоненко¹¹ з'ясував особливості сенсових пластичних взаємодій між виконавцями як важливий засіб утілення концепції режисера-постановника. Режисерські підходи до

¹ Нестьєва, М. І., 2012. Режисер і композитор – однодумці чи супротивники? *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3(16), сс.11–16.

² Ільченко, П. І., 2020. Режисерський задум оперної вистави крізь призму сучасної театральної естетики. *Українське музикознавство*, 46, сс.45–57.

³ Черкашина-Губаренко, М. Р., 2009. Структурний аналіз оперного твору (стаття перша). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 2(3), сс.58–76; Черкашина-Губаренко, М. Р., 2009. Структурний аналіз оперного твору (стаття друга). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 4(5), сс.142–153.

⁴ Клековкін, О., 2023. *Режисерська система: горизонтальний аналіз*: монографія. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 368 с.

⁵ Ковальчук, О., 2019. Сценографія як спосіб перетворення життя. У кн.: *Сценографічна практика у просторі ХХ століття: київські реалії*. Київ: Фенікс, сс.141–240.

⁶ Юдова-Романова, К., Стрельчук, В. та Чубукова, Ю., 2019. Режисерські інновації у використанні технічних засобів і технологій у сценічному мистецтві. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 1(2), сс.52–72.

⁷ Пацунов, В., 2018. Сценографія як потужний інструмент створення сценічних метафор. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, 36, сс. 374–382.

⁸ Шутько, С. М., 2022. Роль театрального костюма у створенні художнього образу оперної вистави. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4(56–57), сс.212–224.

⁹ Михайлова, Н. М., 2011. *Трансформація ролі функції хору у музичній виставі (на прикладі театральної практики останньої третини ХХ – початку ХХІ століть)*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 12 с.

¹⁰ Мостова, Ю., 2003. *Театралізація хорових творів як метод художньої інтерпретації*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 20 с.

¹¹ Никоненко, Р. Н., 2021. *Пластична режисура в українському театральному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Київський національний університет культури і мистецтв, 16 с.

втілення танцювальних сцен в оперній виставі, залежно від їхнього функціонального призначення, розглянуто О. Касьяною¹.

Аналітичним підґрунтям даної наукової розвідки стала перша стаття авторки дослідження І. Суворової², в якій проаналізовано композиторський задум опери «Анна Ярославна – королева Франції», особливості його реалізації в американському та українському форматах.

Мета дослідження – визначити основні компоненти режисерської парадигми власної версії оперної вистави «Анна Ярославна – королева Франції» композитора А. Рудницького на підґрунті сучасних можливостей і досягнень світового музичного театрального мистецтва.

Завдання дослідження:

1. розглянути особливості власного режисерського бачення вистави, порівняти головні концептуальні аспекти твору-оригіналу із задумом дослідниці;
2. з огляду на сучасні досягнення оперної режисури та світового музичного театру сформуванню власну режисерську модель оперної вистави як практичної складової творчого мистецького проєкту;
3. проаналізувати синтез традиційних та інноваційних засобів художньої виразності у режисерських утіленнях оперних вистав на історичну тематику в Україні та світі; визначити підходи гармонійного поєднання можливостей різних видів мистецтва в історичному інтерпретаційному аспекті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як згадувалося у першій статті авторки цієї наукової розвідки І. Суворової³, опера українського композитора галичанського походження А. Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції» була створена в Америці з ініціативи лібретиста Л. Полтави, якого зацікавило історичне минуле Батьківщини, коли вона перебувала в центрі визначних подій європейської цивілізації початку XI століття. Композиторський задум опери передбачав створення епічного монументального твору із можливим розгортанням масових сцен, які мали на меті продемонструвати велич Київської Русі домонгольської доби.

На жаль, в умовах української діаспори в США, розпорошеної по різних містах і штатах країни, цей задум не міг бути втілений уповні у зв'язку з відсутністю потрібної кількості виконавців масових хорових і танцювально-обрядових сцен. Виходячи з цього, композитор орієнтувався на концертно-сценічну версію твору в локації Карнегі-холу й дистанційної роботи з виконавцями, зокрема можливістю їхніх поодиноких зустрічей для створення елементарних мізансцен. Тому його первісний задум монументально-епічного полотна зазнав суттєвих видозмін з урахуванням втілення більш камерного варіанту постановки.

За концептуальним баченням композитора, сюжет твору мав романтичне, драматичне та ніжно-ліричне спрямування. Оперу створено в речитативному характері й чітко, «покадрово» поділено на окремі номери: арії, дуети, ансамблі, хори тощо. Драматургія автора сповнена напруги та руху, логічно виправдана, подекуди лірично і психологічно насичена.

Сценічна історія опери зазнала два формати втілення: концертно-сценічний у Карнегі-холі (1969) й театральний у рамках міжнародного американо-франко-українського проєкту на сцені Національної опери України (1995). Але короткий

¹ Касьянова, О. В., 2023. Поліфункціональність танцювальних сцен в оперній виставі. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 1(58), сс.112–128.

² Суворова, І., 2024. Опера Антіна Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції»: порівняльний аналіз американського і українського форматів утілення. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 2(63), сс.116–135.

³ Там само.

репетиційний період і неточний ідейно-тематичний режисерський аналіз другого створили уявлення про не так театральну, як театралізовану ілюстрацію подій, близьких до концертно-сценічного виконання історичної опери, оскільки постановка не підпорядковувалася єдиному надзавданню твору.

У реаліях сьогодення, на тлі транснаціоналізації світового театрального мистецтва на вітчизняному ґрунті, проявилися космополітичні тенденції в обранні оперного репертуару, що стали домінувати над українськими творами. Але екстремальні події, пов'язані з війною росії в Україні, спричинили зростання інтересу вітчизняного глядача до національної тематики й славетного історичного минулого держави, її видатних постатей, які сприяли внескові до самовизначення етносу та його подальшого поступу в складі провідних європейських країн.

Сучасний глядач – відкритий до пізнавальних форм власної історії та прагне набуття й осмислення «історичної пам'яті» національної державності. Оперний театр має стати головним орієнтиром у руслі осягнення знакових історичних подій і видатних постатей у художньо-мистецькому аспекті, активно застосовуючи власне функціональне призначення у формуванні світоглядних і громадянських позицій, гармонійного виховання глядацької аудиторії.

Ці процеси спонукали авторку дослідження звернутися до періоду розквіту Київської Русі на початку XI століття, обравши за тему мистецького проєкту оперу А. Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції». У ході переосмислення оригіналу в умовах театральної естетики XXI століття було помічено, що соціокультурна парадигма сьогодення потребує ретельного аналізу твору з точки зору драматургії та ідейно-тематичного спрямування.

Оперна вистава на історичну тематику має два основних способи реалізації: історично достовірний, відповідний часам, окресленим у сюжеті, та постмодерновий – із перенесенням подій у сучасність, почасти всупереч композиторському задуму. Вибір інтерпретації потребує фундаментального та кропіткого ідейно-тематичного аналізу твору задля формування концептуального бачення вистави, його узгодження з усіма членами постановочної групи: диригентом, хормейстером, сценографом, за необхідності – балетмейстером. Завдяки цій співпраці – зіставленню теми, проблеми, ідеї, конфлікту твору-оригіналу та режисерського задуму формується концептуальний образ вистави не лише у словесній, а й матеріальній формі.

Із точки зору створення пластично-просторового художнього образу постановки також існує два способи реалізації. У першому випадку режисер спирається на інноваційні мультимедійні технології та інструментарій сучасного цифрового театру, які синтезуються з традиційними засобами виразності в аспекті виконавської майстерності. Але застосування їх потребує залучення обізнаних фахівців і значних фінансових витрат, що у складних умовах сьогодення неможливо для втілення таких монументальних історичних, економічно витратних проєктів. Другий спосіб пов'язаний із режисерськими експериментами у створенні оригінального синтезу та взаємодії різновекторних засобів виразності, які спроможні посилити драматургічний розвиток подій в опері, психологізацію образів персонажів.

Авторка дослідження як режисерка-постановниця творчого мистецького проєкту – опери «Анна Ярославна – королева Франції» – обрала другий підхід: історично достовірний спосіб реалізації. Вона намагалася поєднати традиційні засоби художньої виразності з новаторськими рішеннями, спрямованими на створення динамічної, оригінальної, креативної вистави, спроможної зацікавити глядача доби високих технологій та інформаційного суспільства.

За її задумом, основна тема вистави порушує проблему втілення жінкою як майбутньою королевою свого життєвого призначення в XI столітті спочатку в Київській Русі, пізніше – у Франції. Згідно з традиціями княжого двору, Анна була

вихована як майбутня королева. Цьому сприяв її батько Ярослав Мудрий – визначний політик тогочасної Європи. Його слово було для доньки не лише законом, а й проявом безмежної турботи і батьківської любові.

Отже ідея твору закликає глядача не зраджувати власному життєвому покликанню попри будь-які обставини. Вона висвітлюється також у таких монументальних зразках українського музично-театрального мистецтва, як опера О. Костіна «Роксолана, або Любов у гаремі», епічний балет Є. Станковича «Княгиня Ольга». У цих роботах постаті великих жінок розглядаються в контексті реалізації їхнього найвищого призначення – визначної ролі в житті суспільства.

Як відомо, державна влада має два важелі впливу на буття народу: це виконання нею своїх обов'язків і відповідальність за ухвалені рішення. Тому конфлікт в оперній виставі у режисерському баченні проявляється в боротьбі за корону.

З одного боку постає образ аморальної та безвідповідальної графині Монморансі, яка легковажними вчинками готова кинути Францію у безодню хаосу й розбрату, прагне знищити Генріха і ліквідувати Анну, щоб підпорядкувати все і всіх собі. Їй протистоїть високоосвічена, духовна та принципова Анна Ярославна, вихована при князівському дворі у державницьких традиціях збереження миру, злагоди та процвітання країни.

Опера складається з трьох дій. У першій Франція постає у вирі безвідповідального державного устрою. У другій дії, на протигагу Франції, зображено ошатний і упорядкований лад Київської Русі та княжого двору часів Ярослава Мудрого. У третій глядач бачить оновлену Францію, котра стає освіченою і систематизованою завдяки появі при дворі Анни Ярославни.

Сюжетна динаміка опери, що переміщує глядача між похмурою Францією, Київською Руссю й відродженою Францією, спонукала композитора структурувати музичну драматургію відповідно до особливостей кожної із трьох дій. Тематизм першої дії рваний, носить речитативно-розмовний характер. Після появи Кардинала партія Генріха набуває мелодики та інтонування без експресивних фраз. Друга дія – апофеоз ліричності й музичної виразності композитора. Тут поєднуються арії, діалоги, дуети та лірико-побутові сцени. Третя дія містить ліричні сцени та дует Анни і Генріха, змінюваний стривоженим діалогом графині та боярина Ігоря, які спланували вбивство короля.

Кульмінацію твору композитор відобразив потужним tutti оркестру та зацентрував драматичний накал подій на головних героях. Найнеочікуванішим фіналом в опері видається остання арія королеви Анни, яка присягає на вірність народу Франції, що викликає у глядача емоційні переживання за долю героїні.

Надзавдання вистави, за задумом авторки статті, полягає у ствердженні та посиленні в свідомості глядача ідеї про виконання людиною життєвого призначення, яке має врятувати світ від хаосу, лихоліть і розрухи. Воно проявляється насамперед у сценографічному вирішенні та комплексному художньому втіленні спектаклю.

У постановці «Анна Ярославна – королева Франції» пластично-сценографічна концепція ґрунтується на символічному підході, а не ілюстративному історичному відтворенні. Символіка виступає як виразна та змістовна риса режисерського рішення, що дає змогу розкрити світоглядний вимір вистави. Завдяки стриманому мінімалізму, сценічне оформлення оперуватиме колористичним переходом у світловій партитурі: від темних, похмурих і морокуватих тонів до осяйних та яскравих відтінків. Цей прийом дозволить глядачам простежити еволюцію художнього задуму – від ідеї державного безладу до встановлення політичного ладу. Таким чином, світло-кольорова стилізація є інноваційним методом для трактування історичної теми в контексті сучасних реалій.

Стосовно побудови мізансцен в оперній виставі «Анна Ярославна», авторка-дослідниця пропонує використання наступних режисерських підходів. Для першої дії

твору, що експонує безлад державного устрою середньовічної Франції, мізансценування представлене в асиметричній формі з алюзіями на хаос і розбрат у державі. Тут чітко видно недоречність брутальності, з якою дами та вельможі поведуться з королем. Вони відкрито висловлюють йому зневагу, вважаючи, що він не має права бути «першим серед рівних», а їх змусили прийняти його верховенство.

Натомість у другій частині опери оточення князя підкреслює роль Ярослава як будівничого держави. Усіх учасників дійства об'єднують згуртованість і взаєморозуміння. Режисерка використовує глибокі за перспективою і кругові за рухом мізансцени для відображення цієї єдності.

Окрему роль в опері відіграє хор, який постає повноцінною дійовою особою, що доповнює розвиток драматургії.

Третя дія є вирішальною для твору, адже Анна Ярославна стає визначною особистістю, яка відродить повагу до королівської родини та згуртує навколо себе вельмож і васалів короля Франції. Завдяки династичному шлюбу Анна Ярославна сприяла упорядкуванню державного устрою в країні та збагаченню традицій завдяки асиміляції французької і київської культур. Тут панують горизонтальні мізансцени, на тлі яких у фіналі всі дійові особи святкують тріумф укладання шлюбу Анни Ярославни та Генріха I.

Трон як уособлення влади виступає у сценографічному трактуванні гіперболізованим і протягом вистави трансформується у вівтар, перед яким отримують благословення Генріх та Анна. Це слугує своєрідним символом єдиномудства світської влади й представників духовенства.

Завдяки креативному поєднанню простих лаконічних традиційних засобів можна прослідкувати трансформацію оперної постановки через обігрування функціональності сценічного простору самими акторами. Побутові предмети, – такі як кинджал або біла мантія короля, сприйматимуться ознаками влади та її упорядкування. Зміна кольоротику костюма вказуватиме на модифікацію як, власне, внутрішнього психологічного стану героїв, так і його зовнішніх проявів у поведінці персонажів. Ключові події акцентуватимуться світловими й оркестровими ефектами, які підсилюватимуть драматургічний і динамічний розвиток сюжету. У сценічному втіленні опера «Анна Ярославна – королева Франції» матиме оригінальну світлову партитуру, котра створить візію прогресивної перспективи, приверне увагу глядача й надасть поступальної енергійності дії.

Після порівняння режисерського задуму та оригіналу твору, в процесі обговорень із диригентом було ухвалено рішення зробити кілька купюр хороших сцен і розгорнутої балетної. Це здійснено з огляду на наявні сучасні можливості оперної студії Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, де планується презентація вистави. Опрацювання матеріалу сприяло інтенсивності подій та акцентуванню уваги на ключових сценах опери: клятві графині Монморансі вбити Генріха (перша дія), прийнятті Анною рішення всупереч власним бажанням виконати своє призначення – стати королевою Франції (друга дія), нейтралізації зусиль графині й боярина щодо знищення Генріха та Анни (третя дія).

В умовах оперної студії НМАУ ідея постановки твору національно-історичного спрямування набула важливого значення. Репертуар студії не поновлювався українськими історичними операми вже багато років. Робота захопила весь творчий колектив. Оскільки Великий зал імені Героя України Василя Сліпака є своєрідною експериментальною лабораторією для режисерських пошуків і знахідок, політ творчої фантазії авторки статті допомагають реалізовувати сценограф і художник. Корекцію постановочно-репетиційного процесу, згідно із затвердженим концептуальним задумом, окрім режисерки-постановниці, здійснює диригент, який контролює виконання рольових завдань учасників під час оркестрових репетицій.

Синтезу всіх компонентів у створенні художньої цілісності оперної вистави передбачено досягнути завдяки: дотриманню її ідейно-тематичного задуму; відчуттю психології людини через дослідження вчинків героїв, зумовлених логікою подієвого ряду; натхненній роботі постановочної групи, творчого складу і технічних служб як однодумців, умотивованих на отримання успішного результату.

Висновки

1. Режисерське бачення авторкою статті оперної вистави «Анна Ярославна – королева Франції» А. Рудницького було сформовано на основі ретельного ідейно-тематичного аналізу твору-оригіналу. Завдяки унікальній структурі та динамічному розвитку драматургії опери, режисерський задум не має кардинальних відмінностей від композиторського концепту, окрім деяких купюр масових хорових і балетних сцен.

2. Завдяки скороченню хорових і балетних сцен, вистава отримає більшу інтенсивність і зосередить увагу глядача на вузлових мізансценах. Функціональність сценографічного рішення презентуватиме сучасній публіці трансформацію долі головних героїв, коли світська та церковна влади знаходять консенсус в ухваленні важливих політичних рішень.

3. Обираючи серед двох можливих підходів до інтерпретації твору, – використання інноваційних технологій в організації сценічного простору або оригінальне синтезування різновекторних засобів виразності з поглибленням психологічного аспекту сценічної дії, – авторка як режисерка-постановниця обрала другий варіант. Трагування опери буде вирішено в історично достовірному ключі із взаємодією засобів виразності різних видів мистецтва і сучасних наукових знань.

4. Утілення вистави «Анна Ярославна – королева Франції» в умовах оперної студії може вплинути на формування у глядача усвідомлення своєї «історичної пам'яті», його особистих громадянських позицій.

Стаття надійшла до редакції 5.10.2024 року

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Даць, І. В., 2021. Концепт підготовки режисерів музичного театру в Національній музичній академії України імені П. І. Чайковського. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4(52–53), сс.181–202.
2. Ільченко, П. І., 2020. Режисерський задум оперної вистави крізь призму сучасної театральної естетики. *Українське музикознавство*, 46, сс.45–57.
3. Касьянова, О. В., 2023. Поліфункціональність танцювальних сцен в оперній виставі. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 1(58), сс.112–128.
4. Клековкін, О., 2023. *Режисерська система: горизонтальний аналіз*: монографія. Ніжин: ПП Лисенко М. М., 368 с.
5. Ковальчук, О., 2019. Сценографія як спосіб перетворення життя. У кн.: *Сценографічна практика у просторі ХХ століття: кийські реалії*. Київ: Фенікс, сс.141–240.
6. Михайлова, Н. М., 2011. *Трансформація рольової функції хору у музичній виставі (на прикладі театральної практики останньої третини ХХ – початку ХХІ століть)*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 12 с.
7. Мостова, Ю., 2003. *Театралізація хорових творів як метод художньої інтерпретації*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського, 20 с.
8. Нестьєва, М. І., 2012. Режисер і композитор – однодумці чи супротивники? *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3(16), сс.11–16.
9. Никоненко, Р. Н., 2021. *Пластична режисура в українському театральному мистецтві кінця ХХ – початку ХХІ століття*. Автореф. дис. канд. мистецтвознавства. Київський національний університет культури і мистецтв, 16 с.
10. Пацунов, В., 2018. Сценографія як потужний інструмент створення сценічних метафор. *Вісник*

Львівської національної академії мистецтв, 36, сс. 374–382.

11. Суворова, І., 2024. Опера Антіна Рудницького «Анна Ярославна – королева Франції»: порівняльний аналіз американського і українського форматів утілення. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 2(63), сс.116–135.

12. Черкашина-Губаренко, М. Р., 2009. Структурний аналіз оперного твору (стаття перша). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 2(3), сс.58–76.

13. Черкашина-Губаренко, М. Р., 2009. Структурний аналіз оперного твору (стаття друга). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 4(5), сс.142–153.

14. Шутько, С. М., 2021. Сучасна музична режисура – новаторство чи авантюризм? *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4(52–53), сс.203–216.

15. Шутько, С. М., 2022. Роль театрального костюма у створенні художнього образу оперної вистави. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*, 3–4(56–57), сс.212–224.

16. Юдова-Романова, К., Стрельчук, В. та Чубукова, Ю., 2019. Режисерські інновації у використанні технічних засобів і технологій у сценічному мистецтві. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Сценічне мистецтво*, 1(2), сс.52–72.

REFERENCES

1. Dats, I. V., 2021. Kontsept pidhotovky rezhysyryv muzychnoho teatru v Natsionalnii muzychnii akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho [The concept of training musical theater directors at the P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 3–4(52–53), pp.181–202.

2. Ilchenko, P. I., 2020. Rezhyserskyi zadum opernoi vystavy kriz pryzmu suchasnoi teatralnoi estetyky [Director's idea of an opera performance through the prism of modern theatrical aesthetics]. *Ukrainske muzykoznavstvo*, 46, pp.45–57.

3. Kasianova, O. V., 2023. Polifunktsionalnist tantsiuvalnykh stsen v opernii vystavi [Multifunctionality of dance scenes in an opera performance]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 1(58), pp.112–128.

4. Klekovkin, O., 2023. *Rezhyserska systema: horyzontalniy analiz: monohrafiia* [Director's system: horizontal analysis: a monograph]. Nizhyn: PP Lysenko M. M., 368 p.

5. Kovalchuk, O., 2019. Stsenohrafiia yak sposib peretvorennia zhyttia. In: *Stsenohrafichna praktyka u prostori XX stolittia: kyivski realii* [Scenographic practice in the space of the 20th century: Kyiv realities]. Kyiv: Feniks, pp.141–240.

6. Mykhailova, N. M., 2011. *Transformation of the role function of the choir in a musical performance (on the example of theatrical practice of the last third of the 20th – early 21st centuries)*. Ph.D. in Art History. Abstract of Thesis. Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, 12 p.

7. Mostova, Yu., 2003. *Theatricalization of choral works as a method of artistic interpretation*. Ph.D. in Art History. Abstract of Thesis. Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts, 20 p.

8. Nestieva, M. I., 2012. Rezhysyry i kompozytory – odnodumtsi chy suprotivnyky? [Director and composer – like-minded or opponents?]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 3(16), pp.11–16.

9. Nykonenko, R. N., 2021. *Plastic direction in Ukrainian theatrical art of the late 20th – early 21st centuries*. Ph.D. in Art History. Abstract of Thesis. Kyiv National University of Culture and Arts, 16 p.

10. Patsunov, V., 2018. Stsenohrafiia yak potuzhnyi instrument stvorennia stsenichnykh metafor [Scenography as a powerful tool for creating stage metaphors]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, 36, pp.374–382.

11. Suvorova, I., 2024. Opera Antina Rudnytskoho "Anna Yaroslavna – koroleva Frantsii": porivnialnyi analiz amerykanskoho i ukrainskoho formativ utilennia [Antin Rudnytsky's opera "Anna Yaroslavna – Queen of France": a comparative analysis of the American and Ukrainian formats of embodiment]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 2(63), pp.116–135.

12. Cherkashyna-Hubarenko, M. R., 2009. Strukturnyi analiz opernogo tvor (stattia persha) [Structural analysis of an opera work (article one)]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 2(3), pp.58–76.

13. Cherkashyna-Hubarenko, M. R., 2009. Strukturnyi analiz opernogo tvor (stattia druha) [Structural analysis of an opera work (article two)]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I.*

Chaikovskoho, 4(5), pp.142–153.

14. Shutko, S. M., 2021. Suchasna muzyczna rezhysura – novatorstvo chy avantiuryzm? [Modern musical direction - innovation or adventurism?] *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 3–4(52–53), pp.203–216.

15. Shutko, S. M., 2022. Rol teatralnogo kostiuma u stvorenni khudozhnogo obrazu opernoi vystavy [The role of theatrical costume in creating the artistic image of an opera performance]. *Chasopys Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*, 3–4(56–57), pp.212–224.

16. Yudova-Romanova, K., Strelchuk, V. and Chubukova, Yu. 2019. Rezhyserski innovatsii u vykorystanni tekhnichnykh zasobiv i tekhnolohii u stsenichnomu mystetstvi [Directorial innovations in the use of technical means and technologies in stage art]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu kultury i mystetstv. Serii: Stsenichne mystetstvo*, 1(2), pp.52–72.

SUVOROVA IRYNA

Suvorova Iryna, creative postgraduate student of the Department of Opera Training and Music Direction of the P. I. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, (Kyiv, Ukraine)

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0008-7365-2946>

A. RUDNYTSKI'S OPERA "ANNE YAROSLAVNA - QUEEN OF FRANCE" IN THE HISTORICAL PARADIGM OF DIRECTOR'S READING OF THE WORK

Relevance of the study. Ukraine's current integration into the European cultural space intensifies the need to reassess national artistic heritage through contemporary theatrical approaches. Antin Rudnytskyi's opera *Anne of Kyiv – Queen of France* represents a valuable historical-musical narrative that resonates with present-day sociocultural challenges. Investigating its directorial reinterpretation within the artistic paradigm of the 21st century responds to the growing public demand for meaningful representations of national history.

Main objective(s) and novelty. The novelty of the study lies in rethinking directorial strategies for staging a monumental historical opera of the late 1960s in alignment with the aesthetic and technological possibilities of the modern musical theatre. The aim is to define and substantiate the key components of the author's directorial model, correlate it with the composer's original vision, and demonstrate the potential of an innovative symbolic-interpretative approach.

Methodology (how the study was done). The research employs an interdisciplinary methodology combining musicological, theatre studies, and cultural analysis. Dramaturgical examination was used to compare narrative and conceptual elements of the opera with the director's intention. Structural-scenography analysis revealed mechanisms for constructing the spatial-plastic concept of the performance. Comparative analysis enabled evaluating differences between historically accurate and postmodern approaches to staging historical operas. The practical modelling of directorial solutions allowed obtaining concrete results applicable to contemporary staging.

Findings and conclusions. The study identifies that the proposed directorial interpretation relies on a synthesis of traditional operatic techniques and symbolic scenography, emphasizing dynamic visual transitions that reflect the opera's ideological evolution. The comparison with Rudnytskyi's concept confirms adherence to the core dramaturgical principles, with selective reductions of mass choral and ballet scenes. The historical perspective—highlighting Anne of Kyiv's influence on political and cultural transformation in France—serves as the axis of the directorial reading and reinforces the theme of moral responsibility and female leadership.

Significance. The findings contribute to the development of contemporary Ukrainian opera staging practices, stimulate renewed interest in national historical subjects, and offer an applicable model for integrating traditional and innovative expressive means within modern musical theatre.

Keywords: Antin Rudnytsky, opera "Anna Yaroslavna - Queen of France", director's interpretation, direction, scenography of the opera performance, artistic decision of the performance, image of the heroine.